

kellett volna magyarázni. — IX. 566. ἀρέων-ban az -έων nem vehető egy szótagnak, mert thesisben az ἄρη α-ja rövid.

Kritikai adnotatiói elavultak, egyszerűen azért, mert La Roche vizsgálatain alapulnak. IX. 44. versét nem Aristarchos vetette el, hanem Aristonikos. — XI. 543-at nem csak Aristoteles idézetéből ismerjük. — XV. 610—614-et tartották a régiek interpolatióknak. — XVI. 614—15-ről csak az bizonyos, hogy a legjobb kéziratokban hiányzik. — Zenodotos a XVII. 645. versét vetette el, 646-ot nem. — XXI. 471. és 570-et Aristonikos vetette el és nem Aristarchos, ú. sz. XXIV. 514.

Kár, hogy a könyv használatára néhol pár kellemetlen sajtóhiba befolyással van. Igy IV. 4-hez praes. perf. h. praet. perf. olvasandó. I. 148-hoz irt jegyzetében nem Buda h. II-nek hanem Buda h. III-nak kellene állania. — II. 129-hez: nem II. 9, 562, 563, hanem II. 8, 562, 563. a helyes; II. 342-hez: μῆχος e. h. μῆχος; III. 270-hez irt j-ben 156. h. 159.; IV. 193. potest h. potes; VI. 405. T. E. 1. VI. h. olv. T. E. VI. 17.; XIX. 326-ban 367. h. olv. 467.

A könyv kiállítása csinos, de mód felett drága.

Iparkodtunk a mennyire tőlünk kitelt, a kiadás hibáit helyreütni. Hogy nem merítettük ki a munka hátrányait, az magától érthető, kommentátor feladata gondosan és sokszorosán átjavítani művét. Csak így remélhető, hogy egyszer valahára kielégítő (bár csak aránylag teljes) Homeros fog állani rendelkezésére nemcsak a gymnasiumi ifjúságnak, hanem a kezdő philologusok számára is. Azért talán kissé elemzőbb kritikánk nem fog a munka még tán megjöhető sikerének ártani.

WEISS REZSŐ.

Német nyelvtan. Irta dr. Szemák István. Második évfolyam. Ötödik kiadás. Budapest, 1888. 178 l. 1 frt.

E könyv a német nyelvtanítás második évfolyamának van szánva, de, mint az előszóból kitűnik, használható az I. rész előrebocsátása nélkül is oly helyeken, a hol a tanulók bírnak már némi német nyelvismerettel, sőt szerzője használhatóvá akarta tenni oly tanulók számára is, a kikkel a német nyelvi oktatást még az olvasással kell kezdeni. A szerző előre bocsátja a helyes olvasás és helyes írás szabályait, megismerteti a tanulókat a német szórend főtvényeivel s azután az alaktant tárgyalja a rendszeres grammatikák mintájára. A közbeszótt gyakorlatok magyarból németre fordítandó, többnyire összefüggés nélküli mondatokból állanak.

A tárgyalásból kitűnik, hogy a szerző bizonyos teljességre törekedett s a rendelkezésre álló segédeszközök nagy száma mellett nem is lehetett nehéz ezt elérnie. A helyesírást elismerésre méltó részletességgel tárgyalja s a német alaktan fontosabb szabályait körülbelül mind megtaláljuk nyelvtanában. A helyes szabályok és megjegyzések közé

becsúszott azonban nem egy helytelen állítás, nem egy rosszul fogalmazott szabály is. Hibáztatjuk azt is, hogy a szerző forrásai felhasználásában az önállóság nem kifokú megtagadásával járt el, átvett belőlük egyrészt olyan dolgokat, a melyekre a mi viszonyaink között egyáltalában szükség nincsen, másrészt nem egészítette ki eléggé a német grammatikák fejtegetéseit olyanokkal, a melyek kellő fényt derítettek volna a német és a magyar nyelvhasználat eltérésére. Törekedni fogunk, hogy ez állításainkat a következőkben meg is bizonyítsuk.

Lássuk mindenekelőtt a nyelvtannak tartalmilag helytelen állításait.

A nyelvtan első része a helyes olvasással vagyis a német kiejtéssel foglalkozik. Mindjárt a 3. §-ban oly szabályokra akadunk, a melyeknek feltétlen helyességét, általános érvényben voltát nem vagyunk hajlandók elismerni. Felsorol először is oly szokat, a melyeknek vocalisa nyujtva ejtendő ki, ezek közül azonban ezeket: *Harz, Jagd, Krebs, Magd, Obst* stb. nálunk, valamint Ausztriában és Délnémetország nagy részében a művelt beszédben sem igen szokás hosszú hangzóval ejteni. De ezeket még hagyján, az *ich* vocalisát azonban tudtommal egyáltalában nem szokás nyujtva ejteni. A *ja* *a*-ját is csak bizonyos esetekben ejtik hosszan. Nyujtva kell ejteni e §. szerint a diphthongusokat is; itt a szerző alighanem a diphthongusok versbeli quantítására gondolt, v. ö. evvel szemben Sievers *Phonetik* 2. 122. l.: Diphthonge mit *kurzem* ersten Componenten sind die gewöhnlichen deutschen *ai, au*. Rövid a szerző szerint sok egytagú szó (azaz a magánhangzója), pl. *Bad, Glas, Grab, Gras, Lob, grob*. Mindenki tudja, hogy e szokat nálunk kivétel nélkül — már t. i. ha nem vesszük tekintetbe tót ajkú hazánkfiait, — hosszú vocalissal ejtik s így Németország legnagyobb részében is. Vietor *Phonetik* 56. l. egyenesen *észak-német provincialismusnak* nevezi e hangzók rövid ejtését. Ilyeneket pedig csak nem akarunk meghonosítani a mi iskoláinkban!

A 4. §. a mássalhangzókról szól. Az egyszerű mássalhangzókat nem állítja össze, csak az összetetteket és kettőzötteket sorolja fel. Az elsőik szerinte a következők: *bl, ch* (ez miből van összetéve?), *dr, gr, pf, sp, schl, schr, st*. Hogy miért volt szükség a mássalhangzók eme külön rovatára és hogy mért érte épen a felsoroltakat az a kitüntetés, hogy mint *összetettek* szerepelnek, azt nem tudom. A *br, kr, fr, gl, pl, schw, schm*-féléknek és még sok másnak kétségkívül ép annyi joga lett volna hozzá. A kettőzött mássalhangzók ejtésére is érdemes lett volna egy pár szót vesztegetni.

Az 5. §. «néhány mássalhangzó kiejtéséről» szól. Többek közt megjegyzi, hogy a *ch* «mintegy a hehezettől teljesen áthatott *g* vagy *k* (*gh, kh*)». Hogy mikor hangzik a *ch gh*-nak, arra nézve nem nyerünk felvilágosítást, pedig érdekes lett volna megtudni.

A *v* tárgyalásánál (10. l.) az — *ir* végzetű idegen szókról szól, melyekben a *v* csaknem *f*-nek hangzik (*activ, passiv*). E hangot vagy zöngével ejtjük s akkor *v*, vagy zöngé nélkül s akkor valódi *f*, a rendes kiejtésben tertium non datur. Megjegyezzük, hogy «főhangsúlyos» németül nem *hochtönig* (5. l.), hanem *hochtonig*, «mellékhangsúlyos» nem *nebtönig* (6. l.) hanem *nebentonig*. «Jelentéktelen» nem *unbedeutsam* (7. l.), hanem *unbedeutend*.

Új dolog és meglepő, hogy a *Marie* és *Sophie* szókban «az *e* is hangzik» (15. l.).

A 20. lapon ezt olvassuk: Nem kettőzzük meg a mássalhangzót az idegen szóban daczára, hogy a német kiejtés kívánja: *die Adresse*, nem *Adresse*; *der April*. Miért kellene ezekben megkettőzni a mássalhangzót? A kiejtés nem tud itt két mássalhangzóról. Vagy azért, hogy evvel a magánhangzó rövidségét jelöljük? De hisz meg volt mondva az általános orthographiai szabályok közt (8. l.), hogy ha a magánhangzó után két különböző mássalhangzó hangzik, a gyökszóban egyiket sem szabad megkettőzni! (Itt különben kivételekül meg kellett volna említeni a *Sammt, Zimmt, sammt* szókat.)

Térjünk át az alaktanra. Az erős igék egyik jellemző vonásául említi (27. l.), hogy a jelentő mód jelen egyes 2. 3. személyében stb. *ha lágyítható hangzóval bírnak, hangzólagyulást (Umlaut) szenvednek és ha a törzs e hangzóval bír, azt az eredetibb i-re változtatják*. De *schaffen, rufen* nem kapnak umlautot, *heben, weben, pflegen* *e*-je nem változik *i*-vé, tehát nem lehet a szabályt ily általánosságban fogalmazni.

A 28. §. szerint a jelenidejű melléknévi igenet úgy képezzük, ha a főnévi igenév jelen idejéhez *d* ragot adunk. Már a következetesség kedvéért is jobb lett volna itt is, mint a többi alakok képzésénél, az igetöbblől indulni ki s a partic. képzőjét *-end* alakban feltüntetni; evvel a nyelvtörténeti valóhoz is közelebb járt volna a magyarázat.

Az *empfangen*-féle igék igekötője *ent-*, itt pusztán hangtani változással van dolgunk. Egy *emp*-féle igekötőt (28. §. II. 2. *b*) és 69. l.) ép oly kevésé kell felvennünk az *empfangen, empfehlen* miatt (bár német grammatikák is teszik), mint a hogy nem construálunk egy *g*- igekötőt a *glauben* vagy egy *fr*- igekötőt a *fressen* miatt.

Ugyancsak egyes német grammatikák példájára nevezi a *zu lesen*-féle alakot jövőidejű *melléknévi* igenévnék. Talán azért, mert állítmánnyúl szolgál? De ez nem csak a melléknévnék kizárólagos sajátága!

Az igeragozás paradigmáiban az ind. præs. plur. 2. személyében mindenütt csak az *-et* végzetű alakok vannak közölve (*ihr habet, waret, lobet, sehet, sinket*); sehöl semmi megjegyzés, hogy ez az *-e* ki is eshetik, sőt hogy a mai nyelvben az *e*-nélküli alakok a szokottabbak és az itt szabályosaknak feltüntetett alakok a kivételesek.

«A foglalómód folyó multját,» úgymond a szerző (53. l.), «*möchte* szóval is körülírhatjuk; pl. ich sag(e)te dir etwas — ich möchte dir etwas sagen, mondanék neked valamit.» E kifejezőmód szokásos a nyelvjárásban és a köznapi beszédben, az irodalmi nyelvben azonban épen nem szabályszerű (bár előfordúl itt is), a *mögen* igének itt nincs még oly szintelen jelentése, hanem rendesen össze van vele kötve az óhajtás, hajlam, reménylés stb. fogalma.

A 38. §. jegyzete így szól: «*hängen, függni* csak a folyójelen 2. és 3. személyében lágyítja törzshangzóját; ellenben *hängen, függeszteni, akasztani*, lágyított hangzóját az egész hajlításon át megtartja s gyenge hajlítást követ». E megjegyzés első fele ma már elavult grammatikai szabály; intranszitiv értelemben («*függni*») használják ma már az *umlautos hängen, ich hänge* alakokat is, rendesen így fordulnak elő már Goethenél is.

A 44. §. II. pontja alatt felsorolt igékről (*saugen, säugen, sinken: senken* stb.) az van mondva, hogy *különböző értelemben* majd erősen, majd gyengén hajlíttatnak. Meg kellett volna mondani, miben áll az értelem különbsége, hogy t. i. a gyenge hajlításuak mind *müveltető* igék.

A *beut, fleucht, kreucht* stb. alakokról azt olvassuk (89. l.), hogy népies és költői alakok. Nem népies, hanem régies alakok ezek.

Az 56. §-ban, mely az idegen nevek ejtegetésével foglalkozik, nincsen szó a több. nomin. -s végzetéről: (*die Albums, Colibris, Hindus, Mottos, Sophas, Papas* stb.) Az *Ida* tulajdonnévnek is többes száma ma rendesen *die Ida's*, ritkán *die Ida'n* (112. l.).

Az efféle szokatlan alakokat, mint *die Mittwoch* (sing.), *der Zeh-, die Nerve* stb. (108. l.) kár grammatikában tanítani.

A 62. §. a melléknév ejtegetéséről szól. A gyenge ejtegetés nomin. végzetének (-e, *der grün-e Baum*), külön nevet ad: ez a «bekebelezési e». Hogy mire jó ez, azt nem bírjuk felfogni, következménye csak az, hogy egyszerű dolgok komplikáltakká lesznek. Ez esetben ugyanis sokkal egyszerűbb lett volna a gyenge ejtegetésű többtagú főnevekre utalni, ott megvan a nom. -e-je is, ha nem is híják épen «bekebelezési»-nek. Komplikálttá válik a dolog az úgyn. vegyes ejtegetésnél is, mert a helyett, hogy a nom. végzeteit egyszerűen -er, -e, -es-nek mondaná, a szabályt úgy kell fogalmaznia, hogy a melléknév itt «a bekebelezési -e betűhöz még a nemi végzeteket veszi föl», ezek a 63. §. szerint -r, -e, -s. A nőnemet e szerint *schöne-e* alakban kellene várnunk. Különb. eleve is feltehető, hogy szerzőnk a «bekebelezési e» bolondgombáját idegen földből ültette át: német grammatikákban *Einverleibung*-nak híják.

A 66. §. a melléknév fokozását tárgyalja. Az utolsó pontban fel-

sorolja azokat a mellékneveket, a melyek nem lágyítják a törzs hangzót. Ezek közül azonban nem egy umlauttal is nagyon szokásos, pl. *blass, fromm, gesund, glatt, nass* (Goethe: *nass und nasser wird's im Saale*) stb.

69. §. 6.: «A magy. *egymásnak, egymást* viszontagos (!) névmásnak a németben a változatlan *einander* felel meg.» De megfelelhet ennek az egyszerű *uns, euch, sich* is; pl. *wir sehen uns wieder. Wenn sich die Fürsten befehden, müssen die Diener sich morden und tödten* (Schiller).

72. §. A *so*-nak relativumként való használata ma már elavúlt.

75. §. II.: A főnévileg álló sarkszámok (*die Eins, die Zwei* stb.) nemcsak az elvont számbeli fogalmak kifejezésére, hanem a számjegyek neveiül is szolgálnak.

Még egy-két megjegyzést a szóképzésre: A 87. §. szerint az *-isch* némileg ellentéte a *-sam* képzőnek; *-isch* ugyanis az erkölcsi jelentésű szókban *rossz tulajdonságot* jelent, a *-sam* pedig *dicséretes sajátságokat* fejez ki; pl. *verschwendisch, neidisch* és *sparsam, friedsam*. A szerző nem veszi észre, hogy ez esetekben a jó vagy rossz jelentés nem a képzőnek, hanem már az alapszónak tulajdona; a képző csak az avval való ellátottságot fejezi ki.

A 88. §-ban a deverbális igeképzéssel hat sorban végez, pedig itt érdemes lett volna causativ és intensiv igéket nagyobb számmal felsorolni, egyáltalában nincsen megemlítve pl. a következő igék egymással való összefüggése: *essen és ätzen, stechen: stecken, wiegen: bewegen, schallen: schellen, fließen: flößen; geniessen: nützen, vergessen: er-götzen, fahren: führen, biegen: bücken, ziehen: zicken, reißen: ritzen, raufen: ruffen. schaffen: schöpfen*. Ide tartozik *hängen: hängen* is, nem pedig a *-chen* képző alá (177. l.) *Stehen* és *stellen* egy gyökérből való két külön képzés, nem származik az egyik a másiktól (175. l.).

Nyelvtörténeti magyarázat mindössze kevés van a könyvben, nem is kívánunk belőle többet; a meglevők sem kielégítőek. Ott van mindjárt a 2. lapon az *umlaut* magyarázata. Az *ä, ö, ü* magánhangzók «nem tiszták, zavartak vagy lágyítottak, mivel bennök az alaphang egy következő *i* által meglágyítottatott; pl. *Vater: Väter, Tochter: Töchter, Mutter: Mütter*». A magyarázat maga helyes, de a példákat a szerző valóban nem választhatta meg szerencsétlenebbül. A tanuló méltán kérdezheti, hol van e szókban a «következő *i*»? Pedig lett volna példa elég: *täglich, thöricht, stündlich* stb. Sőt adhatott volna *e-s* végzetű példákat is (*Gast: Gäste, lang: länger* stb.), a melyeknél meg lehetett volna magyarázni a tanulóknak, hogy ez az *e* régebben *i* volt (öfn. *gesti, lengiro*). De a fentebbi három példa végzetében soha nem volt *i*, e

szók csak a kfn. korszakban kaptak *analogia útján* umlautos hangzót, de nem *i-s* végzetet.

Az eddigiek után nem fogunk csodálkozni azon sem, ha a szerző az úgyn. *brechung* (nála *hangtisztulás*) magyarázatára nézve sem áll a tudományos felfogás mai álláspontján. Az illető igék szerinte (27. l.) «ha a törzs *e* hangzóval bír, azt az eredetibb *i-re* változtatják, azaz hangtisztulást szenvednek». Bebizonyított dolog, hogy ez esetben az *e* volt az eredeti hang s ez *i-vé* vált, ha a ragban *i* állott.

Harmadiknak említjük azt a magyarázatot, mely a *hängen* : *henken* igék viszonyát világítja meg. A szerző t. i. az utóbbiban *-chen* «utóképzőt» lát s *e* képzőt így jellemzi (177. l.): «*-chen* az alapjelentést fokozza, *minek jeléül* olykor az eredeti *g* vagy *h*, *cht* vagy *k*-ba megy át». Más szóval: annak a fokozásnak, mely a *hängen* és *henken*, a *füg-gés* és *akasztás* fogalmaiban észlelhető, jele, külső kifejezése a *g* : *k* változás. A ki *e* magyarázatot elhiszi, annak alkalmasint hiába magyarázom, hogy a *henken* *k*-ja régebb *gj*, *gg*-ből változott el az ú. n. felnémet *lautverschiebung* szabályai szerint. A *-chen* képzőnél vannak felemlítve a *schlachten* és *flüchten* igék is (177. l.), ezekben ez a változékony *-chen* *-chten* né lett (!). Ez igék természetesen a *Schlacht* és *Flucht* főnevekből való denominális képzések.

Említettük már, hogy a német és a magyar nyelvcsaládok egymás mellé és egymással szembe állítására aránylag kevés ügyet vet a szerző. Már a hangok, névszerint a vocalisok tárgyalásánál szembe lehetett volna állítani a német és magyar hangokat, persze nem az efféle szabályok alakjában: «az *ai*, *ei*, *eu* és *äu* csaknem egyformán hangzanak, mint *áj* (?); mindazonáltal különbséget kell köztök tenni nemcsak az írásban, hanem a kiejtésben is» (2. l.). Hogy minden egyes diphthongust meg kell-e különböztetni a többi háromtól, vagy csak kettejüket a másik kettőtől, azt nem tudjuk meg, szintúgy azt sem, miben áll ez a különbség. A 36. lapon közli a határozatlan névelő ejtegetését, de hogy a német a magyartól eltérőleg mikor használ ilyet, azt nem mondja meg. Ne csodálkozzék aztán senki, ha a tanuló a 35. lapon álló «nekem van pénzem = Ich habe Geld» példamondatból kiindulva mindjárt a 10. gyakorlat első mondatát: «Nekem van késem», így fogja fordítani: ich habe Messer!.. Főtörékvése, úgy látszik, mindig az, hogy a német kifejezést vagy alakot látszólag híven magyarra fordítsa, de nem sokat törődik avval, vajjon a magyarul gondolkozó fiú könnyen meg fogja-e találni magyaros kifejezéseinek jó német megfelelőit. A német nyelv folyó és tört. múlt alakjait (*wurde*, *lobte*, *reiste* stb.) egyszerűen a magyar elbeszélő múlt alakjaival (*levék*, *dicsérék*, *utazám*) fordítja le, de ezekkel él-e a magyar fiú? Hogy a német passivumra rá szoktassa a tanulót, a mesterkéltséggel magyar vagy inkább ma-

gyartalan mondatok egész seregét gyártja, a helyett, hogy egy pár általános megjegyzést tett volna arról, hogy a magyar cselekvő alakot a németben sokszor szenvedővel szokás visszaadni. Erről persze nem volt szó a forrásul szolgáló német grammatikában. S így aztán gyönyörködhetünk az effélékben: *A szoba fűttetik a szolgától. Meg fogsz tőlem csókoltatni. Megcsókoltatnál tőlem. Megcsókoltattál volna tőlem. Kitől alapítottatott Róma?* stb., stb. (49. l.) A főnév tárgyalásánál is sok egymástól eltérő kifejezésmódra kellett volna utalni, hogy pl. magy. egyes számnak mily esetekben felel meg a németben többes, de teljesen kifogynánk a térből, ha a könyv valamennyi efféle hiányára rá akarnánk mutatni.

E helyett tartalmaz a könyv olyan dolgokat, a mikre nálunk épen nincsen szükség. Az a szorgos figyelmeztetés pl., hogy «különösen vigyáznunk kell arra, hogy a rokonhangzókat, minők: a b és p, g és k stb., föl ne cseréljük» (8. l.), nagyon helyén való lehet osztrák vagy délnémetországi fiuk számára írott grammatikákban, a mi tanulóinknak azonban, a kik nagyon jól meg tudnak különböztetni zöngés és zöngétlen hangokat, felesleges. Vagy magyar fiukat a *Genie, Bouquet, Page* szók helyes ejtésére efféle transscriptiókkal kell megtanítani: *Schenih, Bukeh, Pahsch'* (19. l.)? Hja, a másolás szenvedélye! Vagy kell-e attól tartanunk, hogy valamely tanulónk «hímnemű családnevekhez a nőnem kifejezésére» a *-sche* szótagot fogja «ragasztani» (113. l.)? Mikor ez a szokás, Heyse szerint, csak az *alnémet* vidékekre szorítkozik?!

Van egy pár dolog, a mit pædagogiai szempontból kell kifogásolnunk. Ismeretes pædagogiai szabály, hogy a gyermekek nyelvbeli hibáit nem kell ismételtetni, különben épen ezek vésődnek be emlékezetükbe. Nyelvtanunk még nyomtatásban is megőrökít egy pár szándékosan kieszt íráshibát (*die Wellt, der Danck, das Ammt, die Meille, die Saitte* 8. l.; *liblich* 11. l.; *ädel, Hähne* [azaz: *Henne!*], *Mähl, Häu* 13. l. stb.). Vajjon a tanulók szeme nem fog-e épen ezekhez hozzászokni a rosszaló figyelmeztetés daczára is? . . És mit szóljon a pædagogus ahhoz, ha az 57. §-nak, a mely a különböző jelentésű többes-számú főnevekről szól, ezt a passusát olvassa: *der Mensch*, ember, t. *Menschen*; *das Mensch*, ringyó, t. *Menscher* (107. l.)?! Vajjon utczai kofák nyelvét tanítjuk-e az iskolában? Ilyenekkel fejlesztjük-e azt a *nemes erkölcsű* jellemességet, melyet a gymnasiumi nevelés végső céljának tekintünk?

E tartalmi szempontból emelt kifogások után nézzük a *nyelvtan szerkezetét, elrendezését*. Mily módszeresen van a könyv szerkesztve, arra nézve elég lesz egy példa. A kiejtés és helyesírás tárgyalása után következik *A mondat* czímmel a harmadik szakasz, mely az alany és állítmány congruentiájáról s a szórendről szól. A tanuló egy egész

sereg fogalomról és terminusról hall itten, a melyekről az alaktan tárgyalása előtt valóban nem lehet még fogalma: az ige egyszerű és összetett időiről, múlt idejű és főnévi igenévről, kötőigéről, kérdő, óhajtó és parancsoló mondatról, folyó jelenről és folyó multról. Szabályokat tanul már itt oly dolgokról, a melyekről még csak ezután fogja megtudni, hogy mik azok valójában!

A szerkesztés gondatlanságáról tanuskodnak azok az esetek, mikor a szerző másról beszél, mint a miről a cím szerint szólania kellene vagy a mikor kevesebbet kapunk, mint a mennyit a cím alapján várunk. A 3. §. címe: *A magánhangzók kiejtése*, de a szakaszban csak a quantitásbeli különbségekről van szó, a vocalisok kiejtésére vonatkozó egyéb megjegyzések találhatóak a 2. §-ban és később az orthographiai szabályok közt (pl. az *-ie e-jéről* a 15. lapon). A 12. lapon a *v* írásáról van szó, e szakasz *b)* pontja: *v*-vel irandók az *-iv* végzetű szók, a példák közt található *der Nerv* és *concar* is. Hol van itt az *-iv* végzet? A 11. §. címe: *A h* mint nyújtó jel, de a *d)* pont alatt fel vannak említve a *Gunther*, *Martha*, *Walther*, *Katarrh* stb. szók, a hol szó sincs nyújtásról. A 14. §. a nagy kezdőbetűkről szól. Mint ötödik pontot találjuk itt a következőt: «Az *ein* számnévet az írásban aláhuzzuk, sőt ez sem szükséges, miután az értelemből rendesen kivehetni, vajjon névelő-e vagy számnév». Nem akarjuk kutatni, vajjon tartalmilag helyes-e a szabály, vajjon mindig alá kell-e húzni az *ein*-t mikor számnév, csak azt kérjük: hogyan kerül ez a szabály a nagy kezdőbetűkről szóló pontok közé? E kérdésre hiába keressük e nyelvtanban a választ, de megtaláljuk pl. Heyse nagy grammatikájában (20. kiad. 21. l.): «Einige pflegen auch das Zahlwort *ein*, zum Unterschiede von dem Artikel *ein*, mit grossem Anfangsbuchstaben zu schreiben, was aber nicht nöthig ist, da in der Regel schon der Zusammenhang diesen Unterschied angiebt. In zweideutigen Fällen aber kann man das Zahlwort *ein* der richtigen Betonung wegen lieber unterstreichen». . . Szerzőnk tehát elhagyta a szabály első részét, de a többit azért abban a szakaszban felejtette, a melyben forrásában találta.

A szabályok fogalmazása gyakran nem elég szabatos s e homályosságnak aztán tartalmi helytelenség is lehet a következménye. Különös pl. a következő szabály: «Azon idegen szók is *v*-vel irandók, melyekben a *v* a szó kezdetén és közepén *w*-nek hangzik, pl. *Evangelium* stb.» (10. l.) A 42. §-ban ellentétbe vannak állítva oly összetett igék, a melyekben valamely névszó az igével *egy fogalomba olvadt* és olyanok, a melyekben ez egybeolvadás nem ment végbe. E megkülönböztetés nem kielégítő; miért lenne pl. a *wahrsagen* «jósolni» fogalma egységesebb, mint az *achtgeben* «figyelni» fogalma. Sokkal részletesebb, mélyebbre ható magyarázatra van szükség, v. ö. Heyse id. h. 79., 80. ll.

Nem eléggé præcis továbbá az a meghatározás, hogy «dolognemű», azaz semlegesnemű, minden beszédrész, mely a nélkül, hogy főnév volna, főnévül használtatik (95. l.). Főnévül vannak használva ezek is: *der Arme, der Weise, der Gelehrte* stb. és azért mégsem «dologneműek». Nem szabatos az a meghatározás sem, hogy «az alapfok maga a melléknév» (122. l.) stb.

Ha végül megemlíjtük a nagyrészt meglehetősen szokatlan terminusokat: dolognemű, bekebelezési *e*, viszontagoz névmás, ellenkötők, összerendelő kötőszók, előképzők, származtatási képzők, ejtegetési, fokozási, hajlítási végzetek, közbeszúrt betűk (t. i. a *Donnerstag* s-je és a *darum* r-je, 21. l.) stb., és ha rámutatunk arra a következtetésre, hogy ugyanazon terminust merőben különböző értelemben is használja (pl. a *határozó szó* terminust a 156. és 160. lapokon *adverbium* értelemben, a 142. lapon a német grammatikák *Bestimmwort*-ja értelmében névmásokról, számnevekről stb.), és megfordítva egyazon dolognak különféle neveket ad (pl. *be-* a 29. és 69. lapon *igekötő*, a 173. lapon *előképző*; *wider-* a 29. lapon *igekötő*, a 69. lapon, mikor pedig szintén összetett igékről van szó, *előjáró* stb.): akkor, azt hisszük, eléggé ki-merítettük e nyelvtan jellemzését.

És e könyv öt kiadást ért.

Dr. PETZ GEDEON.

PHILOLOGIAI PROGRAMM-ÉRTEKEZÉSEK.

1887/8.

9. Várkonyi Endre: *Homérosz kedélyvilága*. (A szegedi kegyesrendi főgymnázium 1877—88-iki értesítője. — Külön lenyomatban is. 3—54 l.) A programok hasábjain újabban oly tárgyú értekezések tűnnek fel, melyek mind meglehetősen nagy szorgalmat, de a compositionnak és felfogásnak oly árnyoldalait tüntetik fel, hogy méltán a feledés sorsára kell őket érdemesíteni. Többnyire a nagy közönségnek vannak szánva ez értekezések, pedig éppen e nagy közönség vagy nem olvassa, vagy ha elolvasta is, csakhamar zugba veti és elfeledi őket. De kinek azután a citatumok oly lelkiismeretes idézgetése, a tudományosságna az a hamis fitogtatása, a mi mind mégis csak végtére oda megy ki, hogy komolyabb igényekkel lépnek az olvasó elé? Így állunk szerző úr jelen értekezésével is.

Hogyan lehet Homeros kedélyvilágáról írni? Könnyen, csak el kell ütni először egy pár szóval a homerosi kérdést, s Lamartinenal — és éppen ezzel — azt állítani, hogy Homeros «egy egyetlen ember volt»,